

Jan Amos Komenský – Labyrint světa a ráj srdce

Název:

Labyrint světa a ráj srdce, to jest světlé vymalování, kterak v tom světě a věcech jeho všechněch nic není než matení a motání, kolotání a lopotování, mámení a šalba, bída a tesknost, a naposledy omrzení všeho a zoufání: ale kdož doma v srdci svém sedě, s jediným Pánem Bohem se uzavírá, ten sám k pravému a plnému mysli upokojení a radosti že přichází, 1623 (Brandýs nad Orlicí), následné přepracovávání, inspiruje se vlastním životem

Literární druh:

Filozofický román (alegorie)

Komenský sám označuje za „drama“, „traktát“ či „báseň“, jedno z nejvýznamnějších českých děl
Satirická kritika společnosti

Řadí se do Komenského „útěšných spisů“

Literární žánr:

Epika

Téma díla:

Křesťanský život

Pomíjivost světa

Cesta lidským životem

Marnost

Podoba zla ve světě

Pravé poznání

Nalezení moudrosti, smyslu života

Časové zařazení + historie:

Baroko, mysterium smrti, memento mori, pocit marnosti, Bůh – nekonečnost, věčnost a pokora, slavnosti, okázalost, pohyb, přehannost, monumentalita, okouzlení, kontrast: duchovní hodnoty x tělesnost, boží dokonalost x nicota lidství, expresivita, obraznost, citová zabarvenost, alegorie, patos.

Jan Amos Komenský:

- Spisovatel
- Myslitel
- Zakladatel moderní pedagogiky
- Učitel a kněz jednoty bratrské
- Emigrace: polské Lešno, Anglie, Švédsko, Uhry, Holandsko

Dílo

Představitel exulantské tvorby, latinsky a česky, soubor pedagogických spisů (Opera didactica omnia-z nich zejména Informatorium školy mateřské, Velká didaktika, Orbis pictus- Svět v obrazech, brána jazyku otevřená), spisy vševědné (Cesta světla, Všeobecná porada o nápravě věcí

lidských), pansofia, všenáprava – vše vychází z Boha a také k němu směřuje, spisy náboženské (Listové do nebe, Kšaft umírající matky jednoty bratrské, Truchlivý).

Barokní autoři:

- Španělská mystická lyrika: Tereza z Ávily, Jan z Kříže
- Španělská Epika: Pedro de la Barca – protipól Lope de Vegy
- Itálie: Torquato Tasso
- Anglie: John Milton
- Češi: Bedřich Briedel, Bohuslav Balbín, Adam Michna z Otradovic – oficiální proud, katolíci, často jezuité

Kompozice díla:

- Chronologicky
- 2 části (Labyrint světa (výpravná) + Ráj srdce (teologičtější))
- Dohromady 54 kapitol

Postavy:

Poutník:

Mladý, nezkušený, dokáže vidět svět takový, jaký je, chce ho poznat, ale nakonec se znechucen obrací do svého nitra

Všezvěd Všudybud:

- Jeden z poutníkových průvodců
- Představitel lidské zvědavosti

Mámení:

- Druhý průvodce poutníka
- Alegorie zvyku přijímat cizí názory, idealizace
- Snaží se poutníka zmást, vykládá mu, jak má na svět nahlížet

Čas a prostor:

17. století, podává obraz tehdejší doby, nadčasové, ne pevně ukotvené, smyšlené, město, které představuje celý svět, je nepřehledné.

Nejdůležitější motivy díla:

- Marnost
- Bezmoc
- Smysl života v křesťanství
- Putování

Symbolika:

Moudrost – marnost

Město – život

Labyrint

Brýle

Uzda

Osud

Textové prostředky:

- Převažuje styl vyprávěcí
- Objevují se popisné pasáže
- Často se objevují souvětí
- Věty oznamovací, často také tázací

Jazykové prostředky:

- Psáno –ich formou
- Spisovný jazyk 17. století
- Velké množství archaismů (kvaltování, neustavičnost, ant', ufasované,...), germanizmů (přivandrovatí, glejch, traňky,...), latinských frází (Et mortis faber ast quolibet suae. – I smrti své každý je strůjcem.)
- Současná slova v odlišném významu (stroje – přípravy, vzdělal – vystavěl, vydírali – vytrhovali, svezlo se – podařilo se, pobočník – manžel,...)
- Využívání obrazů, nepřímého popisu i charakteristiky
- Ovlivnění pořádkem slov v německých větách – u vedlejších vět sloveso na konci (... , jimž ještě k tomu kuklu jakous či pytel na oči cpali.)
- Jazyk uzpůsoben popisovanému stavu – užití náboženské terminologie, řemeslnického slangu apod
- Vytříbený a bohatý básnický jazyk a obsáhlé vysvětlivky dobových pojmů
- Obraznost
- Hovorové výrazy
- Studentský a řemeslnický slang, ale i venkovská a nářeční mluva

Pro jazykovou hodnotu se nepřekládá do moderního jazyka – těžká čitelnost, inverze, přechodníky. Barokní čeština patří k těm nejpropracovanějším v historii, velmi bohatá a květnatá.

Obsah

Poutník se ocitá ve středu města-světa, ničemu nerozumí a neví, kým se má stát, aby se mu dobře žilo. Vydává se na pout' a potkává Všežvěda Všudybuda, ten mu nasazuje uzdu řemenů všetečnosti a nenasytnost ve vědě. Poté narazí na Mámení, ten je zakuklený a poutníkovi dává brýle mámení (skla domnění a obroučky zvyku), ty mění jeho pohled na svět, ale naštěstí jsou mu nasazeny nakřivo. Oba dva průvodci slouží královně Marnosti.

Vyšli na věž a pozorovali město kruhového tvaru.

6 hlavních ulic – 6 lidských stavů

Brána života

Brána rozchodu – rozchází se do zaměstnání

Hrad fortuny

Hrad moudrosti

Rynk

A vše se mu líbí, je to ušlechtilé a uspořádané

Sešli dolů a našli osud, jak rozděluje kartičky s příkazy (služ, vládní, sud'...) Poutník dostal: „pozoruj.“

Rynk: Lidé se liší mluvou, oblečením, chováním. Konají nesmyslnou práci. Navzájem se neposlouchají. To vše krásně alegoricky zpracováno. Např. přetvářka opravdu vypadá jako nasazování masky v blízkosti ostatních.

Okolo se prochází smrt a občas někoho zasáhne šípem (ten není její, každý člověk na sebe svůj šíp připraví)

Stav domácí: Manželství. Dva lidé se zasnoubí, když si jsou rovni na vahách, poté jsou k sobě přikováni řetězy a často nešťatní.

Řemeslníci: Pracují jen aby se najedli. S některými řemeslníky se dostane na loď, chovají se bezbožně, když přijde bouře, začnou vzávat Boha, ale marně.

Učenci: Brána Disciplinam, kde se skládají jednotlivé zkoušky (ocelová hlava, mozek z rtuti, olověný zadek, železná kůže, zlatá měšec...) V bráně je strážce bolestivě upravovali (krájení prstů, jazyka), aby se odlišovali. Rozlišují se 4 obory: filosofie, teologie, medicína a právo. Někteří učenci i tak měli nedostatky.

Knihovna: krabice s vědomostmi. Zdravé vstřebávání/nevyužité šly ven/přecpávání se jimi. Někdo zakládá knihovny, ale nevyužívá. Cicero, Luther, Hus, Erasmus. Chtěli vše napravit, ale místo toho se jen pohádali. Filozofové jsou opilci, gramatikové dětinští, básníci jen pochlebují nebo jsou jízliví etc etc...

Náboženství: různé druhy, krutí mohamedáni, nečistí pohané, křesťané – ani oni bez chyby, špatní kněží – jsou egoisté a majetníci, spor o barvu modrozeleného prubířského kamene à sekty. Nejlepšími křesťany jsou ti, kdo jsou přátelští a skromní.

Vrchnost: lidé na různě vysokých lavičkách – někteří vlastním přičiněním, jiní úplatky. Rádci. Nebezpečí poblíž stolic.

Žoldáci (a rytíři): šelmy nikoli lidé, válka

Novináři

Hrad Štěstí: cesta cnosti je zarostlá, místo toho cesta lži, přetvářky... Úřenice Náhoda umožňuje přístup. Boháči ve třech patrech (mají peníze/rozkoš/moc) Hostiny, muchlování. Plac Pověsti, soudce, který pouští jen někoho – malování obrazů, mnohdy neodpovídají realitě

Hrad moudrosti: vpuštěn díky průvodcům, zdi z papíru místo z alabastru

Dostal se do sálu, velká sláva tam kolem královny byla. Měla své rady: Čistota, Bedlivost, Opatrnost, Rozmyslnost, Přívětivost, Mírnost, Pravda, Horlivost, Opravdovost, Udatnost, Trpělivost, Stálost. A jako úřednice Snažnost a Fortúnu. Pod snažností byla: manželství – Milost, řemesla – Pracovitost, učenci – Důvtipnost, duchovenstvo – Nábožnost, vrchnost – Spravedlnost,

soldáti – Srdnatost...etc. Hlídl velký pes, který štěkáním upozorňoval na nepřátele. A dva drabantí tam byli- Úlisnost a Moc.(oba spolu dělali obranu). Poutník se zamýšlí nad tím regimentem vládnoucích žen. Až na ty drabanty jsou všechno ženy. Je tam obžalován, že je nespokojen se vším.

Šalamoun odhaluje, že Moudrost je Marnost. Velká bitva. Poutník zhnusen odchází.

Ráj srdce

Ozval se mu Bůh, ať se vrátí do svého srdce a zamkne se v něm, to udělá. Jeho srdce je zničené putováním po světě. Snese se k němu Ježíš, radí, ať hledá potěšení v Bohu. Dal mu Bibli. Pravé náboženství má být v tichosti. a místnost se stala dokonalou. Dostal nové brýle a uzdu a viděl pravé boží služebníky

Praví křesťané v sobě mají dvě světla, světlo rozumu světlo víry, oboje řídí duch svatý. Světlo rozumu jim zajistí to, že ve všem uvidí krásné věci, protože uvidí, že vším prostupuje bůh. Světlo víry mu umožní vnímat věci neviditelné a neslyšitelné.

Svět

- = skleněné hodiny, které řídí duch svatý.
- Boží moc je ve všem.
- Křesťan je neústupný.
- Ve všem je harmonie
- Proti materialismu.
- Nebát se utrpení, Kristus trpěl za nás.
- Andělé jsou ochránci.
- V manželství mají místo pout zlaté spony.
- Dílo končí modlitbou a chvalozpěvem.

Názor z internetu:

Labyrint světa a ráj srdce představuje vrcholné alegorické dílo, jehož smyslem, aspoň podle mě, je poukázat na nedostatky lidské společnosti v porovnání s ideálem křesťanského světa. Oceňuji, že autor kriticky hodnotí všechny stavy od nejnižšího po nejvyšší. Na druhou stranu však jenom poukazuje na chyby, nenabízí nějaké řešení na nápravu. Pouze „remcá“ a zatracuje, ale nesnaží se něco změnit. Popisuje povrchnost a jednostrannost vzdělanců, rozmařilost duchovních, nesmyslnost vojenských sporů,... V rozporu s křesťanskými zásadami dává najevo jakési pohrdání lidmi. Utíká z reality a uzavírá se sám v sobě. Nachází ráj ve svém srdci, v sepětí s Bohem a odvrací se od lidí. Tak mě napadá, jestli je to řešení. Nevím jestli jsem Komenského správně pochopila, ale cítím z té knihy určitou přezíravost, askezi, když to přeženu, tak fanatismus.

Omlouvá svůj útěk bolestí nad zkažeností lidského pokolení, ale není to jen strach z konfrontace s realitou? Opravdu je řešením uzavřít se sám v sobě a vymlouvat se na Boha? Jako věřící člověk nesouhlasím. Nemyslím si, že zavrhnout lidi a žít jako poustevník v motlitbách je to, v co nás Kristus nabádá. Naopak chce, abychom si pomáhali, otevřeli se sobě navzájem. Proč nemůže poutník zůstat ve městě a pokusit se změnit aspoň jediného člověka?